

SKEPPS- BROTT

Utställning på Vänernmuseet 23 maj - 14 september

Thuntank IV grundstötte och kantrade den 20 oktober 1959 på Elidas klack utanför Lurö. Bärgningsförsök pågick till 1962 utan framgång. Okänd fotograf.

AV KERSTIN HALLIN, VÄNERNMUSEET

Vrak, sjöfynd, människoöden, dykning, marinmålningar, folktro och fartygstyper – allt hämtat från Vänerns historia. Detta möter Du i Vänernmuseets sommarutställning 1998.

Vänern är stor – ett innanhav. Här har människor levat och färdats på vattnet i åtminstone sju-åtta tusen år. Det är en stor mängd vrak som ligger gömda på sjöns botten. Genom dykningar de senaste åren har vi kunnat se början på en fantastisk historisk skatt som är förvånansvärt väl bevarad.

Men utställningen berättar mer! Du kan möta besättningen och deras tillhörigheter från ångaren *Theodor* som sjönk 1924. Vi visar några av de mest kända historiska båtarna och fartygen i Vänerns och Nordens sjöfartshistoria i modell.

Under 1800-talet var skepp i nöd ett populärt motiv i konsten. Marcus Larson är en av Sveriges mest berömda målare som finns med i utställningen. Sjökrogen Pirum var förr välkänd bland Vänerns sjöfarare. Ett ögonblick i kroglivet tar gestalt i utställningen.

Detta är mycket kortfattat innehåll i Vänernmuseets sommarutställning 1998. Den har kommit till för att ge publiken ökad kunskap om det fält som vi har börjat arbeta med, nämligen marinarkologi. Än så länge är vi bara i startfällan på ett mycket långt lopp, men inventering av vrak har gjorts av amatördykare i Väneren under många år och dessa uppgifter har museet sammanställt. Amatörforskare har också vaskat fram uppgifter om förlisningar. Detta har resulterat i en lista på 772 kända skeppsbrott. Det äldsta förlorar sig i historiens dunkel med en legend om 16 kyrkbåtar från Dalsland som skall ha förlit på Dalbosjön år 1130. På den tiden fanns närmaste kyrka för dalslänningarna på Kållandshalvön.

Till havets botten

Ett språng i historien gör vi med

de föremål som sportdykaren Klas Andersson tagit upp från ångfartyget *Theodor*. Drygt 400 föremål som speglar livet som hastigt fick överges en septembarnatt 1924. Fartyget vattenfylldes och sjönk, en ung kvinna blev kvar ombord. Skonaren *Concordia* av Lidköping strandade utanför Vänersborg 1921, i full snöstorm i oktober! Två lidköpingspojkar stod surrade vid masten och frös till döds. *Thuntank IV* grundstötte utanför Lurö 1959. Alla 12 ombord klarade sig. Även från dessa fartyg finns föremål och bilder. En mycket suggestiv miljö "på havets botten".

Äldsta skeppet från
1300-talet

En torrare del handlar om fartygstypernas förändring, dvs vad kan vi vänta oss att hitta på Vänerns botten. Men det är ändå fantasi-eggande att fundera på vad skeppsristaren från Blomberg på Kinnekulle ville berätta med sin armada på 25 skepp. Ut mot Väneren stävar de i alla fall än i dag.

De äldsta skepp som har C14-daterats under våren 1998 är dels

Thumbolagets Kisa havererade utanför Otterbäcken den 16 november 1950. Okänd fotograf.

Skeppsbrott på Vänermuseet: tungdykare framför fynd som hittats utanför vraket efter ångfartyget Theodor. Foto NLT, Nya Lidköpings Tidningen.

Besättningen på ångfartyget Theodor. 1920-talet. Okänd fotograf.

från 1300-talet, dels från 1400-talet. Det är klart att sjöfarten måste ha ökat i och med stadsgrundningarna på 1500- och 1600-talet (Lidköping är den enda medeltida staden vid Väneren med privilegiebrev från 1446) men det är klart att det fanns handelsplatser redan dessförinnan och varor som lastades ut i vänerhamnar. Kalksten bröts på Kinnekulle – allt kan inte ha skickats landvägen till medeltidens kyrkbyggen.

Vikingaseglation i Väneren

Karlstads föregångare var den gamla tings- och marknadsplatsen Tingvalla och Vassända var en viktig marknadsplats långt

innan Vänersborg började anläggas.

Åskekärrsskeppet är en vikingatida knarr som hittades i Göta älv på 1930-talet. Hur såg vikingatidens fartyg ut i Väneren? Det vet vi inget om ännu mer än några fartyg på runstenar. En från Husaby ser snarlik ut som Åskekärrsskeppet.

Den holländskt inspirerade typ av handelsfartyg som kallas bojort var en gång så viktig att två vänerstäder har den i sina stadsvapen, nämligen både Vänersborg och Kristinehamn. Är det en sådan som vi hittat utanför Läckö och är det i så fall den skuta som Magnus Gabriel De la Gardie lät bygga 1661?

Hur såg den mytomspunna båttypen blockskuta eller blockförare ut? - Vi tror att vi har hittat en som är minst 34 m lång och har fört fyra master.

Kanske är det lagman Antonsson i Karlstads skepp från 1700-talet?

Från flera vrak visas dykfilmer i utställningen och dykeriets historia skildras från tungdykaren till våra dagars sportdykare.

Det har blivit en spännande och lite kuslig utställning vilket Ulf Söderbergs specialkomponerade ljudbilder bidrar till i hög grad.

Utställningsdesigners har varit konstnärerna Kicki Rask och Suzanne Öhlén.